

Éppen a szubjektív momentumok miatt — egyedül az Elidor Eszter alakját mintázta feljésre, előre, a többi szereplőt csak halvány és elmosódó kontúrokkal jelzi, mintha nem is valóságos aktorok, csak pusztá kellékek volnának a hősnő excentrikus drámájának színpadán. Ezért a fogyatékosáért azonban kárpótol a kompozíciónak nőifónál szokatlan biztonságú

főlépítése és az a gondos vigyázat, amellyel lépteit távol tartja a sablonok csalogató és néhol önként kínálkozó ösvényeitől. Általában az egyéni vonások túlsúlya és a nő problémáinak bátor, őszinte keresése ad érdekességet és határozott értéket Kiss Ida első regényének, amelyhez Babits Mihály írt stíluszerű és megérdemelt előszót. (ga.)

Petőfi Sándor három pesti családi otthona

Petőfi Sándor 1844 kora tavaszától 1849 július 1-ig állandó pesti lakos volt. Amikor 1847 szeptember 8-án egybekelt Szendrei Juliával, véget ért bohém legényélete és családi tűzhelyet alapít Pesten. Mint nő ember, rövid időközökben három helyen lakik. Az első lakás, ahova hitvesével beköltözik, a Dohány ucca 378. sz. alatt van, amire később 16-os jelzést kap. Ez a Petőfi-ház ma már nincs meg. Egyemeletes, kertes kis épület volt az a ház, melyben Petőfi első családi otthonát megteremtette. Egressy Gábor szerezte meg neki ezt a hajlékot, aki erről 1847 augusztus 7-én a következő sorokban értesíti Sándor barátját: „Szállást már fogadtam számodra. Közel van hozzánk, a Dohány uccában, Schiller-ház, I. emelet; most Kozmosszky lakik benne, a Marcibányi prefektusa. Három uccai szoba alkalvával, előszoba, gazdasági, konyha stb. 650 v. forintért“. Az elsőemeleti lépcsőházból üveges benyílón át lehet bejutni a lakás előszobájába, ahonnan három ajtó tárult. A bejáratnál szemközt levő ajtó egyablakos szobába nyílt, a jobbkez felőli ajtó a konyhába, a balkéz felőli pedig a hálószobába, mely egybefüggött a baloldali kétablakos szobával. Innen nyílt egy kétablakos szoba, melyben Jókai Mór lakott, mint Petőfiék albérlője.

Petőfiék a költői mézesetek után, 1847 november elején érkeznek meg Pestre. Az „erdői tündér“, Szatmár vármegye elkényeztetett gyöngye és ünnepeit szépsége nagyot nézhetett, amikor a költői kastély ábrándvilága után átlépte a dohányuccai hajlék küszöbét. Petőfi-nek ez az első egyszerű családi otthona a költő életében a legnevezetesebb események tanuja. Idehozza hitvesét, itt lakik velük Jókai, itt tanácskoznak a márciusi tízek, itt szövegezik meg Jókai szobájában a márciusi 12 pontot: Petőfi, Jókai, Vasváry és Bulyovszky. Itt születik meg a „Talpra magyar“, innen indulnak március tizenötödikén kora reggel a Pilvax-ba, a szabad sajtó győzelmének ünnepére. Históriai emlékektől patinás ez a dohányuccai Petőfi-tűzhely, melyhez csak egyetlen összhangrontó esemény fűződik: a szabadszállási rút választási visszavétel keserősége, amikor csellel és erőszakkal Nagy Károlyt, a szabadszállási református lelkes fiát, jelentették ki követnek Petőfiével szemben.

És ezt a nagy költő emlékeitől megszentelt hajlékot 1904-ben lerombolták. A kegyeletlen pusztítás ellen nem emelt vétőt egyetlen illetékes hatóság sem.

Miskolci tanár koromban beszélt el nekem Lévy József, a költő, akkor Borsod vármegye főjegyzője, hogyan látogatta meg Tompa Mihályt Petőfit 1848-ban dohányuccai lakásán. „Petőfi ifjú nevével — mondotta — a Dohány uccában lakott. Az emeleten tágas terembe jutottunk. A szoba, ahova beléptünk, még alig volt ellátva némi bútorral. Senkit sem találtunk benne. Azután a baloldalra nyíló ajtón kopogtattunk. „Szabad!“ hangzott. Benyitottunk. Petőfi a kanapén egy asztal mellett ült nevével, kinek derekát balkezével átölelve tartotta. Jobbjában könyv: Shakespeare. Petőfi komor arccal rivált rám: „A fene hordoz benneteket ilyenkor!“ A túlérzékeny Tompának szívébe nyíllalott a szó. Csak éppen, hogy bemutatja Petőfi-nek Lévyt, kivel a költő azután szívélyesen parolázott. A társalgás rövid és főként Tompa részéről nagyon hideg, mert Tompa nem talál mentséget a zord fogadtatásra. Amikor már elhagyták a költő hajlékát, Tompa útközben indulatosan kesereg és többször hangoztatja, hogy Petőfi „csak azokat tűri, kik előtte föltétlenül meghajolnak és meghódolnak“.

A dohány uccai Petőfi-hajlék kispolgári csöndjébe nagy esemény visz élénkséget 1849 február 7-én. Jókai Mór, a költő-fejedelem keresi föl Baróti Lajosnak társaságában azt a hajlékot, melyet mint huszonhárom éves ifjú hagyott el és amelyet most mint hetvenéves öregember lát viszont. Helyszíni szemlét végeznek. Jókai hosszasan mereng minden helyiségben. Megjelöli a bútorok helyét. — „Itt állt Petőfi fróasztala, a két ablak között — mondja — és itt volt a könyvszekrényé.“ A hálófülkét Petőfi dolgozószobájától elválasztó üvegfalat, a szárnyas ajtókat, mindent régi ismerősökként köszönt. Minden úgy van még itt, mint volt régen. Csak a bútorok változtak meg és az emberek, akik azok között a falak között élnek, melyek még látták Petőfit költői hírneve delelőjén. Jókai különösen a hajdani szobájában érzékenyedik el. Öreg szívében főtivillanó ifjú tüsszel beszél a márciusi napokról és megjegyzi, hogy Petőfi lakásának legértékesebb része a könyvtár volt, felve díszkötésű angol és francia remekírókkal. Íróasztalán Béranger meliszobrá állott, szobája falain körös-körül a francia forradalom főszereplőinek arcmásai: Mirabeau, Danton, Marat, Corday Sarolta stb., és közöttük szinte pironkodik Arany János szelíd arca. A francia forradalom vezéreit ábrázoló metszeteket Petőfi egyenesen Párizsból hozatta.

Jókai Mór Petőfiéktől körülbelül pünkösdi időtáján távozik el. Vörösmarty megtámadtatása miatt egyre feszültebbé vált közöttük a viszony, melynek elmérgesedéséhez hozzájárult, hogy Petőfi nem látta szívesen Jókai Mór szerelmét Laborfalvy Róza iránt. Jókait nem egyszer Laborfalvy Mórinnak gúnyolja. Megválásuk után utójára Budavár bevételének ünnepi lakomáján találkoztak, amikor pohárköszöntőt mondtak azokra, akik meghaltak és akik még meg fognak halni a hazáért.

Dohányuccai otthonukból, ahol kilenc hónapot töltöttek, 1848 augusztusában költözködnék át Petőfiék második családi otthonukba: a régi Lövész ucca 10. és Bástya ucca sarkán levő Szupp József-félc egyemeletes ház emeletére. Ez a ház ma háromemeletesre magasodott, de első emelete megmaradt ez azonos a most Királyi Pál ucca 18. és Bástya ucca 23. szám alatt lévő épülettel, mely előbb Koronghy Henrikné születt Cabdebó Auróra, később Keleti Ernő tulajdonába ment át.

Petőfi Sándor és hitvese talán két hónapig tartózkodtak e második hajlékukban, mely még ma is fennáll, sőt talán ugyanúgy, mint akkor, amikor a költő lakott ott. Biztos és pontos topográfiaját adni Petőfi e lakásának nem tudjuk, mert csak zavaros legendák őrzik az emlékét. A költő harmadik és utolsó családi otthona a régi Kerepesi út és Síp ucca sarkán álló Marcibányi-házban volt. Ez az épület ma is épen áll a Rákóczi út 12. szám alatt. A második emeleten a jobb sarokban lakott Petőfi. A Marcibányi-ház, a benne levő antik Megváltó-gyógyszertárral és artisztikus kapualjával, ma is stílust képvisel a fővárosi házak uniformizált kötömekegében. Baróti Lajos Petőfi lakásairól frott munkájában csak futólag jelzi ezt a Petőfi-hajlékot. Mindössze e pár szóban: „Második emelet, jobb sarok, két uccai és egy udvari szoba.“ Az építészeti érdekességszámba menő Marcibányi-házat Marcibányi István, csanádi alispán, udvari és titkos tanácsos, a nemes emberbarát és irodalmi mecénás építtette. Jelenleg Holtscher Szigfried dr. közjegyző tulajdona. Ott, ahol hajdan Petőfi lakott, ma az Állatkereskedelmi és Bizományi Részvénytársaság irodája és Hódusz Pál nőiszabó lakása van. A bizományi iroda ajlószáma: 10/a, a nőiszabó pedig 10. Először Hóduszkához nyitunk be. A konyha, mely egyben műhely is, kétablakos udvari helyiség, napfényes, tiszta. Szemben a bejáratnál kis ajtó vezet a két részre osztott nagy szobába, mely Hódusz mester lakása. Hódusz harminckétéves, derék, komoly munkásember, aki ötvennyolc hónapot töltött a fronton és teljesen át van hatva attól a büszke tudattól, hogy abban a nemzeti szentélyben lakik, mely Petőfit látta. Elmondja a szabómester, hogy Piskó János, akinél mesterségét tanulta, huszonhárom esztendőig lakott a Marcibányi-házban és már akkor figyelmeztette őt a ház nevezetességére. Az Állatkereskedelmi és Bizományi Részvénytársaság hivatalos helyisége a hajdani nagy szoba második fele és az ebből nyíló keskeny, kis fülke, mely valószínűleg Petőfi hálója volt. A nagy szoba második része két uccai ablakos helyiség. A második emeleti öt első ablak volt a Petőfiéke. Politzer Bódog igazgató megjegyzi, hogy több külföldi járt már e helyen és fejüket csóválták afelett, hogy a nemzeti kegyelet mennyire megfeledezett arról a hajlékról, mely Petőfi utolsó pesti lakása volt.

A Megváltó-gyógyszertár jelenlegi tulajdonosa, Szűs Jenő, elmondotta, hogy a patika első gazdája, dr. Müller Bernát, amint azt mesélte, gyakran látta Petőfit, amint kardját csörgetve, honvédtiszti uniformisban fölsietett a lakásába, mely előtt a folyosón üldögélt Petőfi-né, kocsiban ringatva Zoltán fiát és könyvet olvasgatva. Müller Bernátnak ezt a vallomását megerősítheti: Müller Kálmán báró, a kiváló orvostudós és a nyolcvanéves Reismann Miksa, az elhunyt Müller gyógyszerész bizalmasa.

Budavár ostromának idejében, 1849 májusának második felében költözött be Petőfi a Marcibányi-házba, ahol mindössze negyven napig lakott és ahonnan 1849 július 1-én távoztak el, amikor az orosz betörés hírére riadt föl Pest. Feleségét, fiával együtt, Mezőberényben helyezte el Petőfi, aztán elindult segesvári végzete elé.

A költő utolsó pesti hajlékának emlékét a kegyelet parancsára, táblával kellene megjelölni. Talán ezzel a szöveggel: „Ebben a XVIII. századból való régi Marcibányi-féle házban lakott Petőfi Sándor nevével, Szendrei Juliával és Zoltán fiúkkal, Budavár győzelmes ostroma idejétől, 1849 májusától, 1849 júliusáig, a második emelet jobbsarkán levő lakásban. Ez az utolsó pesti és mindenképpen végső családi tűzhelyük és az egyetlen még teljesen épségben megmaradt otthonuk. Innen indult el Petőfi 1849 július elején, családját Mezőberényben helyezvén el, a segesvári eszátatára, hol július 31-én testileg el-tűnő, halhatatlan lángszelleme immár világhódító örök harcát vívja dicsőségesen, nemzete fensőbbeségs igazaiért.“